

Radisav Gvozdenović - Bljesak svica u noći

Copyright © 2022 Radisav Gvozdenović
Copyright © 2022 za Srbiju Talija Izdavaštvo

Ova publikacija se u celini ili u delovima ne sme umnožavati, prešampavati ili prenositi u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvom bez dozvole autora ili izdavača, niti može biti na bilo koji drugi način ili bilo kojim drugim sredstvima distribuirana ili umnožavana bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač po odredbama Zakona o autorskim pravima.

www.talijaizdavastvo.rs

Radisav Gvozdenović — Gvozden

BLJESAK SVICA U NOĆI

Taliya izdavaštvo

Niš, 2022

BLJESAK SVICA U NOĆI

Predgovor

Krilatica „Samo sloga Srbina spašava“ utisnuta na štitu grba srpskog, nikada nije zaživela u dovoljnoj meri i na pravi način. I kad smo morali složno da ratujemo protiv tuđina, mi smo otkrivali „unutrašnje neprijatelje“ i međusobno se ubijali.

U tim busanjima u autentične srpske grudi, za vreme i posle Drugog svetskog rata, u podeli na partizane i četnike, od srpske ruke stradale su desetine hiljada umnih i čestitih Srba čiji se grobovi i dalje ne znaju.

Izgleda da su Srbi više nego bilo koji drugi narod u Evropi ubili svoje državnike.

Pred kraj dvadesetog i početkom dvadeset prvog veka u Srbiji su kriminalizovani delovi tajnih službi u sinergiji sa mafijom, a po nalogu sa državnog vrha, likvidirale mnoge istaknute javne ličnosti iz sfere politike, novinarstva, policije i sudstva. Svako ko je bio konkurencija ili nije igrao po svirci režima postao je meta.

I Srbija je zapala u totalno bezakonje i duboko mračnjaštvo, u kome bi onaj, koji bi imao ideju za izlaz iz tog stanja i podigao glavu, bio skraćen za istu.

Pukovnik policije u penziji Radisav Gvozdenović „Gvozden“, bivši dugogodišnji načelnik niškog SUP- a, u svojoj knjizi „Bljesak svica u noći“ govori upravo o tom stanju pomračenosti, zahvatajući samo deo najnovije srpske istorije iz vremena od izbijanja kontrarevolucionarnih događaja na Kosovu 1981. godine pa do kraja službovanja, 2004. godine, kroz događaje u kojima je bio akter, često i odlučujući faktor na ishod.

Odrastao u policijskoj porodici, odgojen na principima zakonitosti, istine i pravde i uveren da su sloboda misli i opredeljenja osnovni ustavni i civilizacijski postulati, bio je prvi i nažalost jedini starešina

policije u Srbiji koji se tada otvoreno suprotstavio nezakonitim nalogima sa državnog vrha i rizikujući svoj život stavljao sebe između tih naloga i obespravljenog naroda, i za čitav period sačuvao Grad Niš od sukoba, paljevina, rušenje i razbijenih glava.

Brinuo je o mirnom snu građana. Istovremeno stvorio je vrlo efikasnu policiju koja je odlučno razbila kriminalne grupe na području niškog regiona, pružajući pritom snažnu pomoć i susednim organima.

Zbog toga je od strane građana uživao beskrajno poštovanje i nazivan Šerifom, Legendom i Čelik Men. Od nekih državnih vlasti smatran je najuspešnijim načelnikom policije u zemlji sa perspektivom za odlazak na sam vrh službe u državi.

Za isti odnos prema zakonitosti, od strane nenarodnih i mafijaških vlasti gledan je kao izdajnik i ljuti protivnik. Kako se nije dao ubiti, uhapšen je u montiranom procesu u kome ga je sud oslobodio svih optužbi, ističući njegovu blistavu policijsku karijeru.

Opisujući svoju borbu i iskušenja kroz koja je prolazio, pukovnik govori i o tome kako je u Srbiji ugašen profesionalizam u državnim organima, a zavladała mafija.

„Emil“

Kosovo kao sudbina

Zaustavi i parkiraj tu desno na onom proširenju, rekoh vozaču Vukadinu, pošto smo se krivudavim putem koji vodi pored reke Kosanice idući iz pravca Niša i Kuršumlije ispeli na brdo Merdare. Tu izađoh da malo protegnem noge i da osetim lepotu prostora za koji me veže sećanje na težak zadatak koji sam na tom mestu izvršavao pre, biće, skoro tri godine.

Bliži se podne. Planiski vetrić osvežavao je topao septembarski dan. Talasasti oblaci koji su nadolazili iza planinskih venaca razidoše se i nastade jaka vrućina. Jata vrana kružila su na nebu, čas se spuste nad šumovite delove kao da hoće da slete, čas uzdižući se prave krugove u vazduhu nestajući iz vidokruga, pa se opet vrate, kao da hoće da kažu tu smo mi, odlazimo i dolazimo ponovo. Tu nam je stanište, gnezda i ptičići, ne idemo nikuda, ne napuštamo ovo mesto. Žuto zeleno žbunje drenjina, još zelene grane hrastovine i predivne boje jasena padale su u oči predivnim sjajem i davale tim pošumljenim brdima i celom prostoru očaravajuću lepotu.

Posle nekoliko minuta osmatranja okoline sa zadržavanjem pogleda ka dolini reke Kosanice i ka udaljenim i usamljenim kućama razbacanim po brežuljcima, uspeh se na betonski nadvožnjak koji je premošćavao put Niš – Priština. Naslonivši se na ogradu od debelih metalnih žuto ofarbanih cevi pustio sam pogled ka dubini Kosova. U džepu mi rešenje Ministarstva unutrašnjih poslova SR Srbije u kome piše: „Gvozdrenović Radisav, radnik Ministarstva unutrašnjih SR Srbije, na poslovima načelnika Odeljenja milicije Sekretarijata u Nišu UPUĆUJE SE u SAP Kosovo za vršenje poslova i zadataka u Operativno-stručnoj grupi za izvršavanje neposrednih i poslova rukovođenja posebnim jedinicama milicije Pokrajinskog SUP-a SAP Kosovo, za po-

dručje Centra bezbednosti Priština, počev od 25. septembra 1990. do 25. marta 1991.godine. Imenovani za svoj rad odgovara rukovodiocu Operativno stručne grupe.

I tek tu, na Merdaru, počeh da razmišljam o zadacima koji me tamo očekuju. Jasno mi je da su se okolnosti od mog zadnjeg boravka na Kosovu značajno promenile. Time, pomislih, i moja uloga. Ranije sam odlazio na čelo „Posebne jedinice milicije“ niškog regiona, i komandovao ljudstvom na suzbijanju demonstracija pripadnika albanske narodnosti i na suzbijanju kontrterevolucionarnih dejstava i separatističkih težnji i nastojanja, kako se to što se tamo, u vreme događanja, kvalifikovalo i nazivalo. A sada idem da budem starešina „Polijskim snagama“ Prištinskog okruga, čiji sastav su proteklih meseci, zbog neslaganja sa merama koje je država Srbija preduzela, a na poziv albanskih iredentista, skoro stoprocentno napustili pripadnici albanske nacionalnosti. Druga situacija, razmišljam. U trenutku, pogled mi pade na metalnu ogradu na koju sam bio naslonjen, pa onda levo i desno prateći puteljke koji od nadvožnjaka idu ka okolnim brežuljcima i utapaju se u okolne šume, istočno i zapadno od moje pozicije. Osvrnuh se oko sebe i dok sam bacao pogled na širi prostor, iz mene izađe glasno, „Merdare, Merdare“, sve se manje samo ti stojis tu, kao prolaz i kao prepreka. I kao svedok naših bitaka, dolazaka i odlazaka.”

Vozač Vukadin posmatrajući me sa strane pokušavao je da prodre u moje razmišljanje, pa pribojavajući se da vreme promiče, pope se na nadvožnjak i prilazeći pažljivo upita:

- Komandante, da ne zakasnimo;
- Nećemo da zakasnimo Vukadine. Kad god se ovde dođe i prođe nije kasno. Važno je da se dođe;
- Nešto ste se duboko zamislili komandante?
- Da, Vukadine, mnogo krupnih razloga je za to. Vidiš, tamo negde iza onih planina, dalje od Prištine, nalazi se mesto Drenica. Tu mi je dvadesetčetvrte godine, kao srpski žandar, poginuo deda Drago. Ubili ga albanski banditi, koje je gonio;
- I sada vi, njegov unuk, idete na isti teren?
- Da, i sa istim zadacima, da sačuvamo Kosovo.
- Izvinite, ako smem da pitam, nije mi sve ovo što se dešava zadnjih godina jasno?
- Pitaj Vukadine, i treba da pitaš. Da pitaš sve što ti nije jasno, jer mi smo zajedno, delimo istu sudbinu i treba da znaš ono što treba da znaš;

— Pa ovo, deda vam je bio ovde kao žandar, pa je ovde dugo prisutna naša milicija, nije mi jasno to. Šta? Ko? Zašto? Dokle? Izvinite;

— A to. Vidiš, postoji u državi grupa bezbednosnih problema, kao što su masovna narušavanja javnog reda i mira, veće ugrožavanje bezbednosti građana, secesionističke težnje, diverzantske aktivnosti, koji nekada mogu da eskaliraju i koje zahtevaju organizovanje posebnih i dobro obučениh policijskih snaga. Nekada je to, eto u vreme službovanja mog dede, bila Žandarmerija. Kasnije su stvorene formacije koje su se zvale „Posebne jedinice milicije“ na nivoima zajedničkih sekretarijata, koje ovde na Kosovu, evo, čitavih osamdesetih i još uvek biju bitku sa Iredentom. Kako će se nekada u budućnosti zvati te jedinice, ne znam, možda opet Žandarmerija. Ali sam siguran da će potrebe za postojanjem takvih jedinica biti i u vremenu koje dolazi, i da će mučiti muku koju mi sada mučimo.

— Dokle će to?

— E to je ono što me ovog trenutka preokupiralo. Nije problem u tome što idem nego što se pitam dokle ćemo mi srpski žandari, milicioneri, policajci, zvali se kroz istoriju kako se zvali. Dokle ćemo da dolazimo ovamo gde ostavljamo mladost i da dajemo svoju krv ostavljajući nezbrinut porod u pokušavanju da rešimo jedan te isti problem. Razmišljam o tome da li će i moji sinovi i njihovi sinovi sutra, i sinovi i unuci svih nas koji se ovih godina jurimo i bijemo na ovim prostorima morati da čine to isto u godinama kada bi trebali da žive, da stvaraju potomstvo i da brinu o njemu.

Vidiš, Vukadine. Ovo mesto gde stojimo, naši preci koji su živeli u ovim selima niže, pa i u mom Rudaru dole, zvali su Stara granica;

— Kako Stara granice, šta mu to znači?

— Znači to da je ovde gde mi stojimo često bila neka linija razgraničenja. Srbija je kroz svoju burnu istoriju nekad teritorijalno bila veća nekada manja. Ratovi i osvajači su najčešće diktirali i njenu veličinu i njene granice. I oduvek je ovde uspostavljena linija razgraničenja teritorija. Nekada čvrsta i dublja, kao granica između država, nekada mekša kao administrativna linija. I oduvek je postajalo osporavanje suvereniteta bilo sa jedne bilo sa druge strane ovog mesta. I uvek je ključalo na obe strane. Ovde gde stojimo započeo je i Prvi balkanski rat i vođena je jedna od presudnih bitaka.

Nekad sam iz perspektive dečaka ovo mesto zamišljao kao nepremostivu planinu iza koje žive neki drugi ljudi. Albanca, Šiptara kako su ih stariji zvali, a i mi sada, prvi put sam video kad sam bio dosta mali.

Došao je jedan u moje Rudare sa testerom o ramenu i od kuće do kuće nudio se da struže drva kako bi zaradio neki dinar. Odeven onako u njihovoj folklornoj nošnji, izgledao mi je kao sa druge planete. Mi deca, videvši ga da ide kroz selo, sakrivali smo se po podrumima . I toga sam se sada setio, zbog tadašnjeg straha, a i posebno zbog testere.

— Zašto zbog testere?

— Kad sam malo odrastao otišao sam na školovanje prema Nišu gde mi je otac službovao u miliciji, a moj najbolji drug „Cuca“ išao je u školu u Prištini, učio je za radio mehaničara. Bio je izuzetno duhovit momak, ali, iz sadašnjeg ugla gledano, izgleda i vrlo vidovit. Kad smo se jedne godine na letnjem raspustu sreli u selu, prepričavao mi je dogodovštine iz Prištine i sa Kosova. Jednog dana kaže mi „Dile, kako mene ovde zovu, da ti ispričam kako će da bude na Kosovu za sto godina?

— Da čujem, odgovaram;

— Slušaj kako. „Zove Mustafa komšiju, i kaže,— O Fadilj.— Oj, odgovara mu ovaj.— Ajdemo da igramo goljf, kaže prvi.— Ne mogu valja, će dođe Srbin da mi struže drva, odgovara mu Fadilj“.

Ja ga gledam ne shvatajući suštinu priče u trenutku, a on uporan da me u nešto ubedi pa kaze:

— A hoćeš da ti ispričam šta mi se jednog jutra desilo dok sam išao u školu, pita;

— Ispričaj mi, — odgovaram mu;

— Putujem ja, kaže, jednog jutra šinobusom u školu u Prištinu, pa kad smo izašli iz Kružnog tunela šinobus naglo ukoči, u njega upadoše Šiptari i povikaše pasoše na pregled. Ko nema izbacuju ga iz voza. Ja utrnuo, kad će jedan od njih meni „Čka pa bon“² ja se brzo snađo' i odgovorih „Kurđo“³, toliko sam šiptarski znao, i on produži. Ja tek onda shvatim da je pomislio da sam ovako žut i pegav neko od njihovih. Tako sam ja ipak stigao u školu na vreme“.

— Ha, ha, ha, smeje se Vukadin.

— Samo se ti smeje. I ja sam se tako smejavao pre trideset godina, ali sada, kada mi ovde mladost prolazi na održavanju javnog reda, sprečavanju sukoba i suzbijanju demonstracija, više mi to nije smešno. I sve češće razmišljam da je Cuca pogrešio samo u tome što je rekao da će se tako nešto dogoditi tek za sto godina. I nisam ti ovo ispričao radi vica, nego zbog činjenice da se o tome šta se ovde događa i šta se sprema, odavno znalo, a

2 Šta radiš?

3 Ništa.

da niko od zvaničnika nije to pokretao, pa su se obični građani snalazili, da na zlodela Albanaca i propadanje srpstva ukazuju pošalicama. Duboko sam se bio zamislio oko toga, pre nego što si me prekinuo, i prosto mi se učinilo da vidim, kako onamo preko onih polja prolazi čovek sa šajkačom na glavi i sa testerom o ramenu. I tvoje orijentacije radi, taj Kružni tunel koji je Cuca pominjao je ispod naših nogu;

— Ma nemojte?

— Da, da, eno mu izlaza onamo stotinak metra napred. A ovo mesto na kome se nalazimo višestruko me, Vukadine vraća u prošlost. Ovde, na ovom prostoru gde smo parkirali auto, pre tri godine držao sam punkt za sprečavanje iseljavanja Srba sa Kosova. Tu sam, čini mi se za jednu noć puno ostario i izgubio dosta zdravlja. I sada stojim tu, a sećanja naviru;

— Šta se komandante tada desilo, otkud vi tu?

— Od osamdeset prve, na ovamo na Kosovu nije bilo mira. Nekad jače, nekad slabije, ali je neprekidno ključalo. Te godine, negde u ovo vreme Srbi su doneli odluku da masovno napuste Kosovo. Sa sastanka iz Beograda vratio se tadašnji sekretar Zajedničkog SUP-a Dragor Nikolić i saopštio odluku MUP-a da se ovde postavi punkt gde će Srbi da se zaustavljaju i odakle će da se vraćaju nazad. Važan državni zadatak. Za rukovodioca punkta Dragor je odredio mene, tada inspektora milicije u zajedničkom SUP-u. Kad sam došao ovde video sam da ovaj uzani prostor nije pogodan za takvu operaciju, posebno ako se stvori veća koncentracija „iseljenika“ pa sam uz ovaj, samoinicijativno, uspostavio i rezervni punkt, dole u Rudaru, kod motela, gde sam se ja sa delom ljudstva stacionirao.

Zamisao mi je bila, da one, koje patrole milicije ovde nisu mogli da zaustave i ubede da se vrate nazad, propuste uz upozorenje da će iz Rudara obavezno biti vraćeni.

Ispostaviće se da mi je to bio dobar taktički potez. Sa ovdašnjom patrolom, radio vezom sam o svakom slučaju nepostupanje po nalogu komunicirao govoreći patroli da im se saopsti da će odozdo da budu vraćeni, pa su „ iseljenici“ slušajući razgovor znali šta ih dole čeka, i o tome usput razmišljali. Tako je ovde pritisak na moje ljudstvo bio smanjen, a iz Rudara sam ja, energično vraćao skoro sve. Samo najuporniji su ostajali tu kod motela čekajući pogodan trenutak da se provuku dalje. Trajalo je to nekoliko dana. Jedne noći dok sam se nalazio prema Kruševcu u Jankovoj klisuri radi rasčišćavanja problema sa ljudima koji su se nekako provukli do tamo, dobio sam poziv odavde, da je

pridošlo celo selo Batuse i da ne mogu da ih zadrže. Odgovorio sam da im prenesu da dolazim i da me gore sačekaju, i odmah krenuh ovamo. Usput sam se setio da sam na Večernjem Dnevniku gledao kako ministar odbrane, general Gračanin i istaknuti kosovski političar Azem Vlasi, u popodnevnim časovima na domaku Prištine, ubeđuju te iste ljude da se vrate u selo. „Kad oni nisu mogli da ih vrate kako ćeš ti Radisave, upitah sebe“, i dodadoh gas. Kad sam stigao ovde bilo je prošlo pola noći. Na čelu dugačke kolone čiji su se obrisi nazirali na slaboj mesečini, stajao je starešina sela, starina, sa još nekoliko ljudi oko sebe. Vođa patrole salutira mi, a oni u mraku pokušavaju da vide činove na mojim ramenima. Predstavih im se sa viši inspektor Gvozdenović i kao da ne znam zašto su tu pitam ih:

— Kojim dobrom vi noćas na Merdaru?

— Kakvim crnim dobrom? Da je bilo dobro mi bi sada spavali u svojim kućama i ne bi se ko beskućnici razvlačili po putevima, — odgovori starešina sela;

— Vi bi dalje, ka Beogradu? — upitah koliko da uđemo u razgovor;

— Da, idemo tamo gde života ima;

— Valjda i ovde postoje neki uslovi za dalji život;

— Ne postoje. Ognjišta se ostavljaju onda kad i poslednja nada za normalan život presahne;

— Ali ja ne smem da vas pustim, — uzvratih;

— Puštao ti ili nepuštao, mi idemo;

Nastalo je višesatno ubeđivanje, pretresanje istorije od Maričke bitke do tadašnjih dana, o junaštvu kad se opstaje, a ne kad se ognjište napušta. O tome da sam tu bio i osamdreset prve za vreme velikih demonstracija, i više puta kasnije, da shvatam njihov problem, ali sada zaiste greše. No nije vredelo. U jednom trenutku čiča naredi ostalima „u vozila i krećemo napred“, i sam sede za volanom. U tom trenutku ovde uzbrdo, kao da ih je sam bog poslao naiđoše dva šlepera iz pravca Kuršumlje, pa u trenutku dadoh znak saobraćajcu da ih zaustavi u mojoj visini da zatvorim tu kolovoznu traku, a ja iskoračih i stadoh ispred čičinog vozila. Videvši to čiča provuče glavu kroz vrata svog vozila i kaže:

— Skloni se ili te gazimo, — reče ljutito;

— Neću da se sklonim. — odgovorih mu odlučno, a znam da nećete da me zgazite, ne zato što vam je žao mene, nego zato što će sutra Albanci da likuju kako ste vi noćas, ovde na Merdaru, zgazili visokog oficira srpske policije, i prozvaće vas banditima kojima ništa nije sveto.

Vođa sela ljutito frknu prema meni, „ah sunce ti tvoje“, izađe iz vozila i naredi da okreću vozila nazad. Dok su okretali vozila i odlazili ostao sam ukočen kao kip na mestu na kome sam ispred vozila stao. Gledajući kako odlaze nazad ka svojim kućama imao sam neki neopisiv osećaj, neku slast sa primesama gorčine i umora, od koga sam se jedva držao na nogama;

– Za to komandante treba i pameti i hrabrosti i živaca;

– I ludosti moj Vukadine, i ludosti.

– A da ste ih pustili do Rudara i Motela pa da ih sutradan vraćate.

– To nisam mogao, zvanični punkt je bio ovde i ovde je ta večita granica ili administrativna linija, koju sam morao da držim. I nisu to bili pojedinačni nailasci nego celo selo, bilo bi to iseljavanje i nastao bi veliki problem koji bi teško objasnio;

– A oni pojedinačni prolasci, jeste li njih morali da objašnjavate?

– Nisam, a objasnio bi. Bila je to stvar taktike u izvršenju postavljenog zadatka. Ispostavilo se uspešne taktike. Stvari se neposredno na terenu bolje vide nego iz prestojničkih palata, i starešina na zadatku treba da ima prostor za realizaciju svojih ideja i za uređenje manevarskog prostora.

Ispričaću ti jedan dosta sličan događaj. U Prvom svetskom ratu, pred Kolubarsku bitku, a nakon poraza srpske vojske na Suvoboru i Mačkovom kamenu od snaga Austrougarske, vojvoda Živojin Mišić kao zamenik načelnika štaba Vrhovne komande i komandant Prve armije doneo je odluku da vojsku povuče dvadesetak kilometara unutar Srbije, o čemu je obavestio vojvodu Putnika, vrhovnog komandanta vojske Srbije, našta je ovaj reagovao naredbom da to ne čini, zapretivši mu zatvorom, našta mu je Mišić odgovorio „možete me smeniti, ali me ne možete odvratiti od odluke“, neću ovoga puta nikoga da slušam, dok ja komandujem ima da bude kako ja mislim da je najbolje za svoju zemlju. I povukao je vojsku, distancirao je od neprijatelja i njihovog svakodnevnog dejstva, odmorio je i popunio sastav, pa sa novom energijom krenuo na neprijatelja u poznatoj Kolubarskoj bitci.

E tako nekako i ja shvatam svoje mesto i ulogu u izvršavanju konkretnih zadataka na terenu. Ako sam već odabran da ovde izvršavam taj zadatak, onda je na meni da osmislim njegovo izvršenje i po prostoru i po taktici, i tu slobodu samoinicijative starešine uvek sam bio spreman da branim.

A desio se tom prilikom, dok sam izvršavao taj zadatak, ovde i jedan interesantan detalj, kojeg ću takođe uvek da sećam. Možda si primetio dole kod kuće mojih roditelja, da je ona na jednom ne od-